سەرکەوتنی چەپی بەرازیل: چۆن چەپەکان سەرەڕای جیاوازییەکانیان یەکدەگرن؟..

ڕزگار ئاکرێی

لویز ئیناسیۆ لولا دا سیلڤای چ□پ□و سەرکەوتنێکی مێژوویی لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی بەرازیل لە 25 ی تشرینی یەکەمی 2026 بەدەستهێنا. ئەم سەرکەوتنە لە کاتێکدایە کە جەمسەرگیری سیاسی و کۆمەڵایەتی توند و کاریگەری ڕاستڕەوی توندڕەو لە بەرازیل و ئەمریکای لاتین بەرزبووەوە و هاوتا ئەمریکییەکەی بە سەرۆکایەتی دۆناڵد ترەمپ پشتیوانی دەکرد.

گرنگی ئەم سەرکەوتنە لە هەڵبژاردندا تەنها لە بردنەوەی لولا بۆ خولی چوارەم نییە، بەڵکو لە ئەزموونی سیاسی و ڕێکخراوەییشدا کە یارمەتیدەر بوو. گرنگترین ئەم فاکتەرانە توانای چەندین هێزی چەپ و پێشکەوتووخوازە کە لە بەرنامە و ئاراستەی فیکریدا جیاوازن، بۆ بنیاتنانی هاوپەیمانییەکی هەڵبژاردنی فراوان لەسەر بنەمای زەمینەی هاوبەش بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستڕەوی توندڕەو.

گرنگە ئەم سەرکەوتنە لە چوارچێوەیەکی فراوانتردا ببینین، لەوانە هاوسەنگی کۆمەڵایەتی و چینایەتی هێزەکان، ئەزموونی کەڵەکەبووی ڕێکخستن و کاری سەندیکای کرێکاران و جەماوەری، و هەلومەرجی ئابووری و سیاسی کە هەڵبژاردنی دەنگدەرانی پێکهێناوە. دەرەنجامەکانی هەڵبژاردنێکی لەم قەبارەیەدا ناتوانرێ بۆ یەک فاکتەر کورت بکرێتەوە، هەرچەندە گرنگ بێت. بەهای هاوپەیمانی چەپ لە توانایدا لە توانای گۆڕینی خاڵەکانی لێکنزیکی نێوان هێزە جیاوازەکانی دایە بۆ هێزێکی کاریگەر و کاری سیاسی هاوبەشی کاریگەر، لە کاتێکدا جیاوازی و دژایەتییە فیکری و سیاسییەکانی نێوان پێکهاتەکانی بەردەوامە.

هاوپەیمانییەکی فراوانی چەپ و پێشکەوتووخواز سەرەڕای جیاوازییەکان

لولا لە هەڵبژاردنێکدا خۆی کاندید کرد کە لەلایەن هاوپەیمانی “بەرازیل ئامادەیە بۆ زیاتر” پاڵپشتی دەکرا کە حەوت پارتی چەپ و پێشکەوتووخواز لە دوو فیدراسیۆنی پارت و دوو پارتی سەربەخۆدا رێکخرا بوون. فیدراسیۆنی “بەرازیلی هیوا” پێکهاتبوو لە پارتی

کرێکاران (PT) کە لولا سەر بە پارتی کرێکاران و پارتی کۆمۆنیستی بەرازیل (PCdoB) و پارتی سەوز (PV) بوو. فیدراسیۆنی دووەم پارتی سۆسیالیزم و ئازادی (PSOL) کە تەوژمی چەپی سۆسیالیست و ڕادیکاڵ لەخۆ دەگرێت و تۆڕی بەردەوامی (Rede) کەدەکاتەوە. دوو پارتی سەربەخۆ بریتیبوون لە پارتی سۆسیالیستی بەرازیل (PSB) و پارتی کرێکارانی دیموکراتی (PDT). هاوپەیمانێتییەکە هەروەها پشتیوانی سەندیکاکانی کرێکاران و ڕێکخراوە پیشەییەکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکانی بەدەستهێنا کە بنکەی جەماوەری و کۆمەڵایەتی خۆی بەهێز کرد. جێرالدۆ ئالکمین لە پارتی سۆسیالیستی بەرازیل جێگری لولا بوو بە پۆستی جێگری سەرۆک.
گرنگی ئەم هاوپەیمانێتییە لەوەدایە کە ئەم هێزانە پێکەوە کۆبکەنەوە سەرەڕای جیاوازییان لەسەر سەرمایەداری، ڕۆڵی دەوڵەت و سنوورەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی. ئەم هێزانە لەسەر ئامانجی هەڵبژاردنی هاوبەش ڕێککەوتن و لە هەمان کاتدا ناسنامە و سەربەخۆیی ڕێکخراوەییان دەپارێزن.
لێرەدا یەکێک لە گرنگترین وانەکانی ئەزموونی بەرازیل نیە: یەکێتی چەپ مانای یەکگرتنی ئایدۆلۆژی و ڕێکخراوەیی نییە، بەڵکو توانای کاری هاوبەشە لە دەوری خاڵەکانی لێکنزیکبوونەوە، لەگەڵ ڕێزگرتن لە پلورالیزم و جیاوازی. سروشتییە ناکۆکی لەسەر سیاسەتە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی لولا بەردەوام بێت، تەنانەت لە نێو ئەو هێزانەی کە لە هەڵبژاردندا پشتگیرییان لێکرد.

یەکڕیزی مانای وازهێنان لە ڕەخنە و سەربەخۆیی نییە

ئەزموونی بەرازیل پرسیارێکی گرنگ بە هێزە چەپەکان لە سەرانسەری جیهاندا دروست دەکات: بۆچی جیاوازی فیکری و ڕێکخراوەیی دەبنە بەربەست کە ڕێگری لە هاوکاری دەکات، سەرەڕای زۆر خاڵی لێکنزیکبوونەوە، تەنانەت کاتێک ئەم هێزانە ڕووبەڕووی تەحەدای سیاسی و چینایەتی هاوبەش دەبنەوە؟
من ئەم مۆدێلی هاوکاری نێوان هێزە چەپە جیاوازەکانم لە ژمارەیەک لە وتارەکانی پێشوومدا پێشنیار کردووە، لەسەر ئەو باوەڕەی کە پلۆرالیزم لە نێو کۆمۆنیستەکان، مارکسیستەکانی بیروباوەڕی و سیاسی جیاواز، سۆسیال دێموکراتەکان، هێزە چەپەکانی تر و تەوژمی چەپی ژینگەیی و فێمینیستی و سەربەخۆ دەتوانێت سەرچاوەی هێز و دەوڵەمەندی فکری و سیاسی بێت، ئەگەر دیموکراتیانە و بنیاتنەرانە بەڕێوە ببرێت، دوور لە قۆرخکاری و پەراوێزخستن و بانگەشەی خاوەن حەقیقەتی ڕەها. یەکڕیزی بە مانای وازهێنان لە ڕەخنە یان قبووڵکردنی بێ مەرج سیاسەتی حکومەتەکان نییە کە هاوپەیمانی چەپ و

پێشکەوتووخواز بەڕێوە دەبەن. هەروەها دەبێت مافی پارت و هێزە هاوپەیمانەکان بە ڕەخنەی هاوبەش و بنیاتنەر لە هەڵوێست و سیاسەتەکانی یەکتر لە چوارچێوەی ڕێزگرتن لە جیاوازی و دیالۆگی دیموکراتی و پاراستنی کاری هاوبەش مسۆگەر بکات.
ئەم یەکگرتنە پێویستی بە کەلتوورێکی سیاسی جیاواز هەیە، کەلتوورێک کە ڕەخنە وەک ئامرازێکی گەشەپێدان و بەرپرسیارێتی مامەڵە بکات و ڕێز لە سەربەخۆیی پارت و بزووتنەوە و تاکەکانی بەشدار بگرێت. هاوپەیمانی هەڵبژاردن نابێت ببێتە جێگرەوەی کاری ڕۆژانەی جەماوەر یان بیانوویەک بە دواخستنی داخوازییە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان بەناوی پاراستنی یەکڕیزی. بەردەوامترین هاوکاری ئەو جۆرە هاوکارییە کە پشت بە متمانەی هاوبەش ببەستێت و لە ڕێگەی پراکتیک و دەستکەوتی بەرجەستەوە گەشە بکات.

ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری و ڕاستڕەوی توندڕەو پێویستی بە بەرەیەکی کۆمەڵایەتی فراوان هەیە

ئەم سەرکەوتنە گرنگی بەستنەوەی بەرگری لە دیموکراسی و ماف و ئازادییەکان بە داخوازییە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی چینی کرێکار و گروپە هەژار و پەراوێزخراوەکان دەرخست. لولا پشتی بە پشتیوانی فراوان لە نێو گروپە هەژارەکان بەست و پێشنیازی فراوانکردنی یارمەتی کۆمەڵایەتی و باشترکردنی هەلومەرجی ژیان و بەرگری لە دامەزراوە دیموکراسییەکانی کرد.
لەگەڵ ئەوەشدا، سەرکەوتنی لولا لەسەر سەرۆکایەتی مانای ئەوە نییە کە ڕاستڕەوەکان پاشەکشەیان کردووە یان هەڕەشەکەی کۆتایی هاتووە. هێزە ڕاستڕەوەکان و ڕاستڕەوەکان ئەنجامی بەرچاویان لە هەڵبژاردنەکانی پەرلەمان و لەسەر ئاستی ویلایەتەکانی بەرازیل بەدەست هێنا و کاریگەری سیاسی و کۆمەڵایەتییان دووپاتکردەوە و توانایان بە داڕشتنی یاسا و سیاسەتی گشتی و ڕێگرتن لە هەندێک چاکسازی. بۆیە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستڕەوی توندڕەو پێویستی بە کاری سیاسی و جەماوەری بەردەوام هەیە کە زیاتر لە بردنەوەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی تێدەپەڕێت.
ئەم مەسەلەیە گرنگییەکی تایبەتی وەردەگرێت چونکە ڕاستڕەوی توندڕەو دەیەوێت تووڕەیی کۆمەڵایەتی بقۆزێتەوە و دژی کۆچبەران و کەمایەتییەکان و گروپە پەراوێزخراوەکان بگێڕێت. چەپ لە بەرامبەردا پێویستی بە گوتارێکی ڕوون و پرۆگرامێکی واقیعی و بەدەستهاتوو هەیە کە بەرگری لە ماف و دیموکراسییەکان بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی ببەستێتەوە و ڕێگە بە جەماوەر بکات تەوە بە بەشداریکردن لە دانانی ئەولەویەت و چاودێریکردنی جێبەجێکردنیان. لەبەر ئەم هەیە،

ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری و ڕاستڕەوی توندڕەو ناکرێت تەنها بە هەڵبژاردن و هاوپەیمانی حزبی بسنوردار بکرێت. پێویستی بە ڕێکخراوی جەماوەری چالاک و بەردەوام هەیە لە شوێنی کار، گەڕەکەکان، زانکۆکان، سەندیکاکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان، هەروەها ئەو سیاسەتانەی ڕووبەڕووی نایەکسانی چینایەتی دەبنەوە و ژیانی زۆرینە باشتر دەکەن، بۆ ئەوەی بەشداری جەماوەری تەنها بە سندوقەکانی دەنگدان سنووردار نەبێت.

سەربەخۆیی دیجیتاڵی: کۆڵەکەی پێنجەمی سەربەخۆیی چەپ

هەڵبژاردنەکانی بەرازیل گرنگی گەشەسەندنی بۆشایی دیجیتاڵی لە ململانێی سیاسیدا ئاشکرا کرد، چونکە پلاتفۆرمەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، ئەلگۆریتمەکان و زیرەکی دەستکرد بوونەتە ئامرازێکی بەهێز لە دەستی سەرمایەداریدا بۆ شێوەپێدانی هۆشیاری گشتی و ئاراستەکردن و کاریگەری لەسەر گفتوگۆ سیاسییەکان.
هەڵمەتەکە تۆمەتبارکرا بە سکاڵا و بەڵگەی لایەنگرانی لولا سەبارەت بە لایەنگری دیجیتاڵی لەلایەن مێتا، خاوەنی فەیسبووک و ئینستاگرام و پلاتفۆرمەکانی تر، لە بەرژەوەندی ڕکابەرەکەی. ناکۆکییەکە گەیشتە دادوەری هەڵبژاردنەکان کە بڕیارێکی دەرکرد و داوا لە مێتا کرد پێوانەی یەکسان بەسەر کاندیدەکاندا بسەپێنێت.
ئەم کێشەیە تەنها بەرازیل نییە. لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کۆلۆمبیا لە ساڵی 2026، لێکۆڵینەوە ڕۆژنامەوانییەکان هەژماری هەماهەنگی و ڤیدیۆی ساختەی AI ئاشکرا کرد کە کامپی چەپەکان دەکاتە ئامانج.
لە ئەڵمانیا، ئیلۆن مەسک، خاوەنی پلاتفۆرمی X، لە هەڵبژاردنەکانی 2025 دا بە ئاشکرا پشتیوانی خۆی بۆ ئەلتەرناتیف بۆ ئەڵمانیا (AfD) ڕاگەیاند و پلاتفۆرمەکەی بەکارهێنا بۆ بەرزکردنەوەی پۆستەکانی و میوانداریکردنی سەرکردایەتییەکەی.
مەترسییەکە لەوەدایە کە سەلماندنی لایەنگری ئەلگوریتمی بە ئەنقەست ئاسان نییە، بە لەبەرچاوگرتنی ئەلگۆریتمی داخراو کە کارکردنیان و پێوەرەکانیان بۆ پۆلێنکردنی ناوەڕۆک و فراوانکردن یان سنووردارکردنی زانیاری قۆرخکاری کۆمپانیاکانی سەرمایەداری دەمێننەوە. بۆیە زەحمەتە لایەنگری لە دیزاینی ئەلگۆریتمەکان یان دەستێوەردانی بە ئەنقەست بەبێ شەفافیەت، چاودێری کۆمەڵایەتی و یاسایی سەربەخۆ و دەستگەیشتن بە داتای پێویست بۆ لێکۆڵینەوە دەستنیشان بکەین. وە ئاسانە بۆ کۆمپانیاکان پاساو بۆ ئەمە بهێننەوە بە ئاماژەکردن بە “هەڵەی تەکنیکی”!

ئەزموونی بەرازیل گرنگی تێکەڵکردنی سێ گۆڕەپانی بەیەکەوە بەستراو دەردەخات: خەباتی جەماوەری لەسەر زەوی، خەباتی یاسایی بە لێپرسینەوە لە پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکان و ڕێکخستنی کارەکانیان و خەباتی دیجیتاڵی ڕێکخراو. بزووتنەوەی جەماوەری لە شەقامەکان لەگەڵ ڕێوشوێنی یاسایی دژی مێتا و پەرەپێدانی کەمپینێکی دیجیتاڵی بەرفراوان کە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە شێوەیەکی کاریگەر بەکارهێنا بۆ گەیشتن بە ملیۆنەها دەنگدەر بەڕێوەچوو. ئەم ئەزموونە دەریدەخات کە خەباتی دیجیتاڵی چەپ جێگەی خەباتی جەماوەری ناگرێتەوە بەڵکو دەتوانێت بەهێز بکات و تەواوکاری بکات.
لێرەدا گرنگی سەربەخۆیی دیجیتاڵی وەک کۆڵەکەی پێنجەمی سەربەخۆیی چەپ دەردەکەوێت، شانبەشانی سەربەخۆیی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی و دارایی و میدیایی. چیتر ناکرێت قسە لەسەر سەربەخۆیی سیاسی ڕاستەقینە بکرێت بەبێ پلەیەکی پێویست لە سەربەخۆیی لە ئامرازەکان، پلاتفۆرم و ژێرخانی دیجیتاڵی، پاراستنی داتا، و توانای پەیوەندی جەماوەری و رێکخراوی ئازاد لە کۆنترۆڵی قۆرخکاری کۆمپانیا سەرمایەدارییەکان و هێزە گەورەکان.
سەربەخۆیی دیجیتاڵی مانای دابڕان لە پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکان نییە. واتە ئێستا بە هۆشیارییەکی ڕەخنەگرانە پێشکەوتووخواز بەکاریان بهێنین، لە کاتێکدا کار دەکەین بۆ پەرەپێدانی سەرچاوەی کراوە، بەدیلی دیجیتاڵی دیموکراتی، و بنیاتنان و بەهێزکردنی توانای تەکنیکی چەپی سەربەخۆ.
چەپێک کە سەربەخۆیی دیجیتاڵی و ئامرازە تەکنەلۆژیاییەکانی گەشە پێنەدات لە یەکێک لە گرنگترین گۆڕەپانەکانی خەباتی سیاسی و کۆمەڵایەتی هاوچەرخدا لە ژێر ڕەحمەتی دوژمنە چینایەتییەکانی دەمێنێتەوە.

وانەکان بۆ چەپەکان لە هەرێمەکەمان و جیهاندا
ئەزموونی بەرازیل ناتوانێ بە شێوەیەکی میکانیکی دووبارە بکرێتەوە، چونکە هەموو کۆمەڵگایەک هەلومەرج و هاوسەنگی چینایەتی و سیاسی خۆی هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا، بۆچوونی بۆ دروستکردنی هاوپەیمانی و کاری هاوبەش دەرسێکی بەنرخی پێشکەش دەکات.
ئەو یەکێتییەی کە چەپ پێویستی پێیەتی تاکە پارت یان سەرکردایەتییەکی ناوەندییە نییە کە تێڕوانینی خۆی بەسەر هەمووواندا بسەپێنێت. ئەوە هاریکاریی دیموکراتی نەرم لە نێوان هێزە جۆراوجۆرەکاندا، لەسەر بنەمای بەرنامەی هاوبەش، ڕێزگرتن لە سەربەخۆیی و فرەیی و بەشداری راستەقینەی جەماوەری، گەنجان و ژنان.

ئەم هاوکارییە دەتوانرێت لەسەر ئاستی ناوخۆیی و ناوچەیی و جیهانی، لە ڕێگەی بەرەی چەپی جۆراوجۆر و هاوپەیمانی لەسەر زەوی، هەروەها تۆڕە چەپە دیجیتاڵییەکان و نێودەوڵەتییەکان پەرە پێبدرێت کە بەشداری لە ئاڵوگۆڕی ئەزموون، ڕێکخستنی دەستپێشخەرییەکان و خەباتی هاوبەش و کارکردن بەرەو ئەلتەرناتیڤی دیجیتاڵی پێشکەوتووخواز دەکەن.

سەرکەوتنی لولا ئەزموونێکی شایەنی خوێندن و فێربوون پێشکەش دەکات و ئەگەری هاوکاری نێوان هێزە چەپەکان دووپات دەکاتەوە سەرەڕای جیاوازییەکانیان، لەگەڵ لەبەرچاوگرتنی هۆکارەکانی تر کە یارمەتیدەر بوون بۆ سەرکەوتنەکە.

چەپ لە وڵاتەکانی ئێمەدا پێویستی بە هەڵوەشاندنەوەی پلۆرالیزم نییە بۆ یەکگرتن. پێویستە ئەو پلۆرالیزمە بگۆڕێت بۆ هێزێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕێکخراو و کاریگەر و لە هەمان کاتدا سەربەخۆیی خۆی لە ڕێگەی پێنج کۆڵەکەیەوە بەهێز بکات لە ڕووبەڕووبوونەوەی دەسەڵاتدارانی فەرمانڕەوا و هێزە سەرمایەدارییە باڵادەستەکان و هەموو شێوەکانی دیکتاتۆری و گەندەڵی و دەمارگیریی نەتەوەیی و ئایینی و لە تێکۆشان بۆ ئازادی و یەکسانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و بە پەرەپێدانی ئەلتەرناتیڤی سۆسیالیستی دیموکراتی و مرۆڤدۆستانە.

ڕزگار ئاکرەی